

Erontekoja

Heikki Pesonen
Helsingin yliopisto

Uskonnollisten yhteisöjen syntyä, rakennetta ja dynamiikkaa, jäsenyyttä ja jäseneksi liittymisen prosesseja on uskontotieteessä tutkittu varsin runsaasti. Sen sijaan yhteisöistä eroamisista on tarkasteltu – etenkin suomalaisessa tutkimuksessa – vähemmän. Tämän hetken pluralistisessa länsimaisessa yhteiskunnassa uskonnosta ja uskonnollisen yhteisön jäsenyydestä luopuminen tai jäsenyyden vaihtaminen ovat merkittäviä ilmiöitä ja näin myös tärkeitä uskontotieteellisen tutkimuksen kohteita.

Tämän numeron artikkeleissa tarkastellaan erilaisia erontekoja. Teemu T. Mantsinen tutkii suomalaisista helluntailaisyhteisöistä eronneita tyyppitellen heitä erilaisiin kulttuurisiin asemiin. Susanna Helminen tarkastelee puolestaan Ylen vuoden 2010 Homoillan jälkeisessä mediakeskustelussa esiintyviä rajanvetoja ja erontekoja suhteessa homoseksuaalisuuteen.

Mantsisen helluntailaisuudesta luopuneille konstruoimat kulttuuriset asemat rakentuvat pitkälti sen mukaan, minkälainen suhde eronneilla on entiseen helluntailaisyhteisöönsä. Toiset tekevät voimakkaan eronteon menneisyyteensä ja kuvaavat helluntailaista yhteisöä ja maailmankuvaa ihmiselle vahingolliseksi. Toiset puolestaan löytävät entisestä yhteisöstään myös positiivisia puolia, jotka hyödyttävät heitä myös eron jälkeisessä elämäntilanteessa.

Mantsisen mukaan Suomen helluntaiyhteisö on muuttunut protestihenkisestä herätysliikheinnästä vakiintuneeksi perinneyhteisöksi, eikä yhteisöstä erottamista käytetä enää samankaltaisena yhteisön rajojen ja puhtauden vaalimiskeinona kuin aikaisemmin. Yhteisökontrollin vähentyminen on myös jossain määrin lisännyt yhteisöstä tapahtuvia eroamisista. Tässä mielessä tilanne on ainakin jossain määrin toisenlainen kuin esimerkiksi vahvaa yhteisökontrollia harjoittavissa Jehovan todistajissa. Väitöskirjassaan Jehovan todistajista eronneita tutkineen Seija Ronimuksen mukaan erottaminen tai eroaminen merkitsi (karttamiskäytännöstä johtuen) usein kaikkien yhteyksien katkeamista aikaisempaan elämään.

Joka tapauksessa tiiviistä ja voimakasta sitoutumista vaativasta yhteisöstä erotaan monesti samankaltaisista syistä, jotka liittyvät usein yhteisössä tapahtuvaan vallankäyttöön ja valtakampailuihin sekä ylipäänsä yhteisön tuottamaan sosiaaliseen paineeseen. Vahvasti institutionalisoituneissa, löyhään sitoutumiseen perustuvissa yhteisöissä – kuten Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa – syyt yhteisöstä eroamiselle ovat monesti toisenlaisia. Ne saattavat kytkeytyä

esimerkiksi verotusoikeuteen tai kirkon piirissä esitettyihin, liian liberaaleiksi tai konservatiivisiksi katsottuihin, kannanottoihin.

Susanna Helminen tarkastelee artikkelissaan syksyllä 2010 Ylen Ajankohtaisessa kakkosessa esitetyn ”homoillan” jälkeistä keskustelua suomalaisessa lehdistössä kansalaisuskonnon näkökulmasta. Homoillan jälkimainingeissa syntyi eroaalto, minkä seurauksena Suomen evankelis-luterilaisesta kirkosta erosi vuonna 2010 noin 40 000 henkeä enemmän kuin edellisvuonna. Helminen kysyy, voisivatko homoilta seuranneet eroamiset olla suomalaisen kansalaisuskonnon pyhän instituution kautta tapahtunut protesti suomalaista yhteiskuntaa kohtaan?

Helminen pohtii erityisesti avioliittoon liittyvää argumentaatiota sekä homoseksuaalisuuden positiointia suomalaisessa kansalaisuskonnossa. Hän paikantaa kaksi laajempaa puhetapaa Homoillan jälkeisessä keskustelussa. Toisessa – jossa kielletään avioliiton mahdollisuus homoseksuaaleilta – homoseksuaalit näyttäytyvät douglasilaisittain yhteiskunnan (ja kansalaisuskonnon) rajoja ja sääntöjä vahvistavina anomaliaina. Toisessa taas homoseksuaalisuus nähdään kulttuuria rikastuttavana erilaisuutena, mikä peilaa mahdollisesti myös kansalaisuskonnon muutosta tai ainakin siihen kohdistuvaa muutospainetta.

Tämän numeron Katsauksia-osion tekstit ja kirja-arvostelut kertovat sekä uskontotieteen elinvoimasta että oppialan tutkimuskohteiden laajuudesta, monimuotoisuudesta ja ajankohtaisuudesta. Helena Kuparin, Essi Mäkelän ja Mari-Johanna Rahkala-Simbergin konferenssikatsauksissa kuvataan sekä massiivisia, koko uskonnontutkimuksen kirjoja esitteleviä konferensseja (AAR, IAHR) että pienimuotoisia, spesifiin tutkimusaiheeseen keskittyviä tapaamisia (*Pilgrimage to the Heart of the Sacred*). Keväällä 2015 väitelleen Johanna Konttorin *lectio praecursoria* tarkastelee ranskalaisia päähuivi- ja täyshuntukeskusteluita erityisesti toiseuttamisen näkökulmasta: mistä lähtökohdista, missä kontekstissa ja miten ranskalainen *laïcité*-periaatteen kautta tehdään erontekoja suhteessa islamiin. Essi Mäkelän, Josefin Sandellin ja Juho Huttu-Hiltusen kirja-arvosteluissa ruoditaan modernin uususkonnollisuuden kenttää käsitteleviä tutkimuksia ja Teemu Tairan uskontotieteen kehitystä syväluotaavaa kirjaa *Pehmeitä kumouksia*.

Katsauksia-osiossa julkaistaan myös emeritusprofessori Veikko Anttosen jäähyväisluento elo-kuulta 2015. Luento kuvaa hienosti sekä uskontotieteen moninaisuutta ja monialaisuutta että Anttosen omaa tutkimushistoriaa ja tutkimusintressejä. Se on myös erittäin ajankohtainen poh-tiessaan uskontotieteen tehtävää uudenlaisessa monikulttuurisessa Euroopassa ja Suomessa.